

DANMARKS BEDSTE RENOVERING

INDHOLD

Forord v/Realdania og GI	3
Forord v/finansminister Bjarne Corydon	5
Fra 165 til 6 gode eksempler	6
Diamanten	10
Guldagergaard	16
Mirror House	22
Sverigesgade	28
Den økologiske renovering	34
PLH Studio	40
Renoveringsfeltet er under forandring	48
Prisen har gjort en forskel	52

DANMARKS BEDSTE RENOVERING

Da vi for et par år siden besluttede at stifte RENOVER prisen, var det med en ambition om at skabe stolthed i renoveringsprojekter og give dem den synlighed og status, som de fortjener. Det er vi godt på vej med. Siden prisen i 2013 blev uddelt første gang, er der kommet mere opmærksomhed og respekt omkring renovering. Det ser vi blandt andet ved et større og mere målrettet branchefokus og en stor interesse for de løsninger, som de nominerede projekter har gjort brug af.

Det vidner om en voksende forståelse for, at fremtidens renoveringsudfordring kræver gode eksempler til efterfølgelse.

De seks nominerede til RENOVER prisen 2014 er hver især netop sådanne eksempler, der kan tjene som inspiration. På hver deres måde viser de, at det er muligt at bringe fortidens bygninger ind i fremtiden: F.eks. er et traditionelt parcelhus

efter en grundig energirenovering blevet rustet til fremtidens energikrav. Et gammelt fælleshus har fået et nærmest futuristisk udseende med spejle på facaden. En af Danmarks 1.500 sportshaller har fået nyt liv efter en gennemgribende renovering. Et par gamle industribygninger har fået ændret deres funktion radikalt, så de passer til nutidige behov. Ligesom en gammel lade nu ikke længere skaber ramme om frugtproduktion, men om kunstnerisk udfoldelse. Alle sammen spændende eksempler på de mange måder, man kan renovere på.

I denne publikation kan du læse mere om alle seks nominerede projekter. Et af projekterne udmærker sig ved ikke bare at være et godt eksempel, men ved at være Danmarks bedste renovering.

Stort tillykke til vinderen af RENOVER prisen 2014 og tak for de mange indstillinger.

God læselyst.

Hans Peter Svendler
Direktør, Realdania

Lars Axelsen
Adm. direktør, GI

DET ER VIGTIGT AT RENOVERE - OGSÅ FOR ØKONOMIEN

Dansk byggeri har de seneste år været udfordret i kølvandet på finanskrisen og det internationale økonomiske tilbageslag. Nybyggeri har været beskedent, og mange har valgt at udskyde helt oplagte og nødvendige renoveringsarbejder. Fra regeringens side har vi haft særligt fokus på at holde hånden under beskæftigelsen ved at fremrykke de byggerier og renoveringsprojekter, som vi har haft mulighed for at påvirke. Det har understøttet beskæftigelsen og aktiviteten i byggebranchen under krisen.

Navnlig i en sådan situation er det særligt vigtigt at fastholde et fokus på kvaliteten i løsningerne, men også sætte særligt fokus på at kunne forene f.eks. energieffektivitet og omkostningseffektivitet. Derfor glæder det mig, at man med denne pris også har dette fokus og påskønner det.

Nogle af de flotteste renoveringsprojekter fra det forgangne år kan man se og læse om i denne publikation, og jeg er beæret over at få lov at hylde projekterne og menneskene bag.

Tillykke til alle nominerede!

Bjarne Corydon, finansminister

FRA 165 TIL 6 GODE EKSEMPLER

FIRE SKRIDT MOD DANMARKS BEDSTE RENOVERING

1. Indstillinger

Fra start december 2013 har alle kunnet indstille renoveringsprojekter til RENOVER prisen. Indstillingsperioden slutter i marts med ikke mindre end 165 projekter. Markant flere end sidste år, hvor 107 projekter blev indstillet.

2. Nominering

Efter indstillingsperioden tager nomineringsudvalget fat på det omfattende arbejde med at vurdere de indstillede projekter. Prisens syv nomineringskriterier, interviews og analyser fra SBI ligger til grund for nomineringsudvalgets seks nomineringer, der bliver offentliggjort i slut juni.

3. Afstemning

Et valgkollegium af 67 repræsentanter fra byggebranchen får i august 2014 mulighed for at stemme på deres favorit blandt de nominerede. Vinderen er det projekt, der får flest stemmer.

4. Kåring

Finansminister Bjarne Corydon uddeler RENOVER prisen 2014 ved en prisfest hos Madelines på Refshaleøen d. 11. september 2014.

NOMINERINGSUDVALGET

GØSTA KNUDSEN er formand for udvalget. Han har tidligere været rektor for Arkitektskolen i Aarhus, rektor for Danmarks Designskole og stadsarkitekt i Aarhus Kommune. Gøsta Knudsen er uddannet murer, konstruktør og arkitekt. I udvalget er han primært repræsentant for den arkitektfaglige viden.

TORBEN ESBENSEN repræsenterer den ingeniørfaglige viden i udvalget. Han er direktør i Esbensen Rådgivende Ingeniører, som er stiftet af hans far i 1947. Firmaet har specialiseret sig i energi, indeklima og bæredygtigt byggeri og har en global kundeportefølje. Torben Esbensen er uddannet konstruktionsingeniør.

KAREN MOSBECH er administrerende direktør i Freja Ejendomme. Freja Ejendomme udvikler og sælger statens ejendomme med fokus på, at værdiforøgelse og nettogevinst går hånd i hånd med samfundshensyn, arkitektur og bæredygtighed. Karen Mosbech har tidligere været direktør i Københavns Ejendomme og chef i Slots- og Ejendomsstyrelsen, og hun er uddannet arkitekt.

HENRIK MIELKE repræsenterer de udførende fag i udvalget. Han er direktør i Enemærke & Petersen, en entreprenørvirksomhed med flere end 500 ansatte. Enemærke & Petersen varetager alle former for entreprenøropgaver, herunder renovering. Henrik Mielke er uddannet murer og ingeniør.

DE SYV NOMINERINGSKRITERIER

Nomineringsudvalget indstillede de seks nominerede projekter på baggrund af følgende syv kriterier:

Eksempelværdi

RENOVER prisen gives til projekter, der har potentiale til at udvikle renovering som en estimeret faglig disciplin, og som gennem sine konkrete resultater kan inspirere til efterfølgelse.

Energikrav og bæredygtighed

RENOVER prisen gives til projekter, der i konkret daglig brug leverer væsentlige energibesparelser ved hjælp af tiltag, som er afstemt byggeriets funktion og indeklima samt projekter, der på anden måde bidrager til bæredygtig praksis.

Samarbejde

RENOVER prisen gives til projekter, hvor et godt samarbejde mellem bygherre, brugere, byggeriets parter og de lokale myndigheder har givet eksemplariske resultater til efterfølgelse i byggeriets praksis.

Brugskvalitet

RENOVER prisen gives til projekter, der fungerer godt i praksis og vurderes positivt af brugerne.

Bidrag til omgivelser

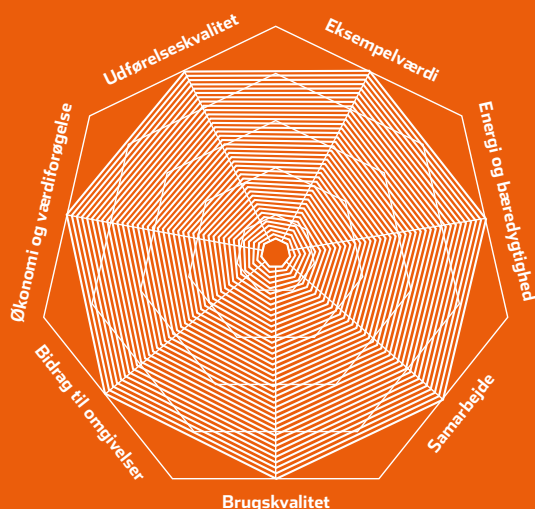
RENOVER prisen gives til projekter, der bidrager positivt til omgivelsernes sociale, arkitektoniske og oplevelsesmæssige kvaliteter.

Økonomi og værdiforøgelse

RENOVER prisen gives til projekter, hvor resultaterne – materielle som immaterielle – skaber øget værdi for bygningens ejer.

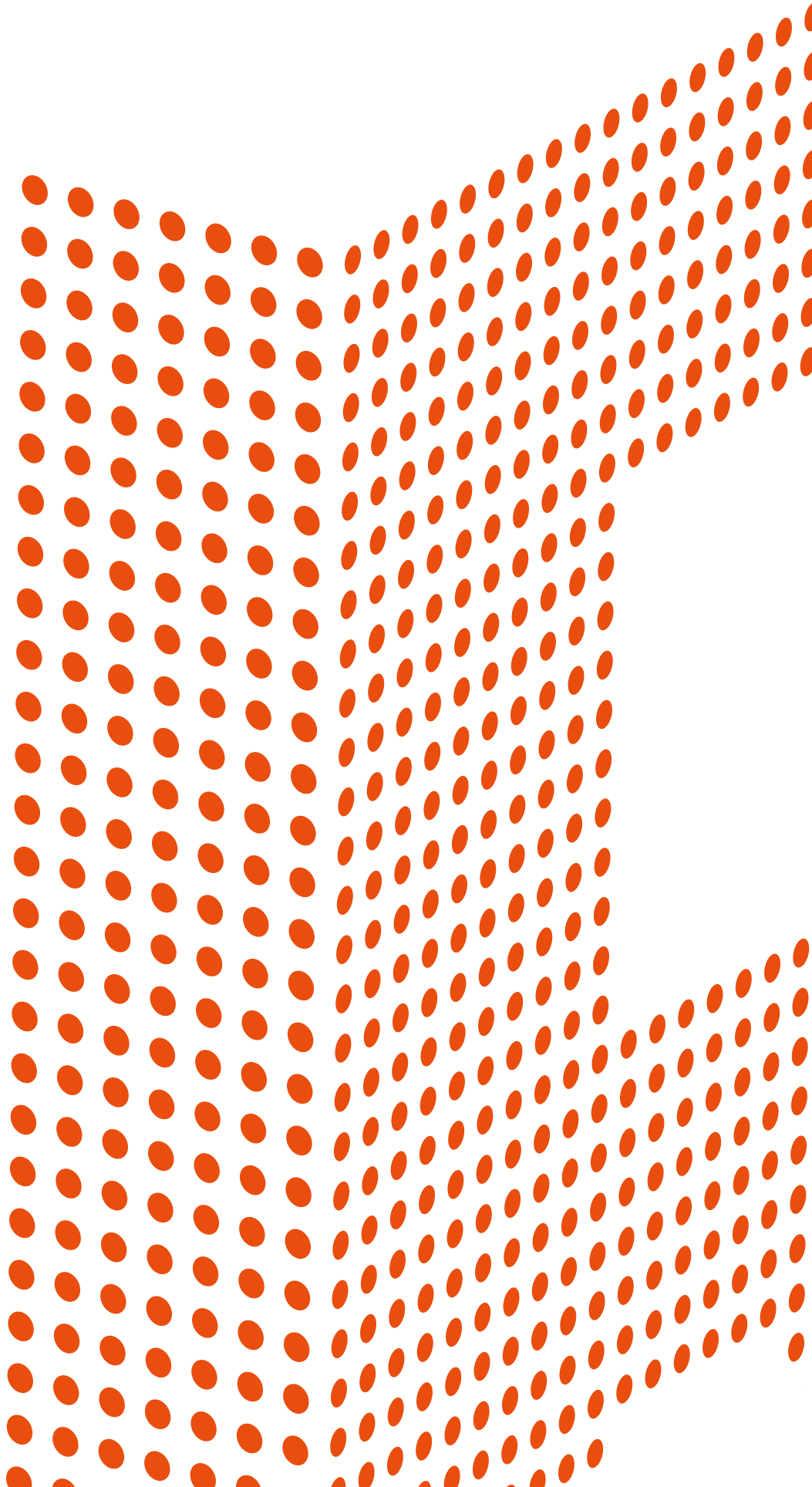
Udførelseskvalitet

RENOVER prisen gives til projekter, hvor håndværk, ingeniørtekniske ydelser og arkitektur er udført på et højt fagligt niveau.

DERFOR ER DE SEKS PROJEKTER NOMINERET

- Diamanten viser, at der er håb for Danmarks 1.500 nedslidte sportshaller, som kan forvandles til oplevelsesrig arkitektur, der puster nyt liv i foreningslivet.
- Mirror House er et kreativt eksempel på, hvordan man med begrænsede midler kan kombinere bæredygtighed og arkitektur til stor fornøjelse for omgivelserne.
- Den økologiske renovering er et fint eksempel på, hvad der skal til for, at Danmarks mange ældre enfamiliehuse kan leve op til fremtidens energikrav.
- Guldagergaard er et flot eksempel på et succesfuldt samarbejde mellem en kommune, en fond og en selvejende institution, der har resulteret i en bæredygtig transformation af en funktionstømt ejendom.
- Sverigesgade 4 er et sympatisk bud på en stemningsfuld renovering, der på en oplevelsesrig måde kombinerer nyt og gammelt.
- PLH Studio viser, at hvis man evner at se en bygnings muligheder, kan man med en beskedne økonomisk ramme opnå et resultat af høj ressourcemæssig og arkitektonisk kvalitet.

DIAMANTEN

FLERE FACETTER I FYNSHAV - INNOVATION I IDRÆTSHALLEN

Anvendelse
Kulturbyggeri

En halvtom sportshal er blevet et levende sted, hvor alle fra lokalområdet kan dyrke idræt eller hygge sig i caféen. De mødes under sejldug og skulpturelle limtræskonstruktioner og kan ovenikøbet glæde sig over at være med til at spare på energien.

Bygherre

Kultur & Idrætscentret Fynshav

Før renoveringen var der bare hallen og en række omklædningsrum på hver side af en lang gang, men nu er der kommet flere funktioner i Diamanten. Mens børn spiller bold i hallen, kan deres små søskende nu lege i den nye lethal, og deres forældre eller bedsteforældre kan dyrke gymnastik eller nyde en kop kaffe i caféen. Tom Nielsen er næstformand i bestyrelsen for Diamanten og også formand for den lokale håndboldforening, og han fortæller, at håndboldsporten på landsplan oplever nedgang:

Nielsen med et smil – om det helt holder, ved han ikke, men overskudsvarmen fra hallen bliver i hvert fald udnyttet.

Ingeniør

Søren Jensen
Rådgivende Ingeniørfirma
og
Esbensen
Rådgivende Ingeniører A/S

- Men ikke her hos os. Vi har haft en tilgang på 70 % i løbet af de sidste 4 år – og det skyldes renoveringen. Der er ingen tvivl om, at det har haft stor effekt, at hele familien kan tage herop, siger han.

Teknik på display

Pumper, rør og beholdere har til huse i gode og lyse rum med farver på væggene. Der er ikke gjort forsøg på at skjule teknikken, tværtimod er der vægge af glas ind til teknikrummene. Chris Thurlbourne, der er arkitekten bag renoveringen, fortæller, at det helt fra starten har været et ønske, at også teknik og installationer skulle være synligt, fordi det har en pædagogisk effekt.

Arkitekt

Chris Thurlbourne

Realiseret

2010

Beliggenhed

Gyden 100, Fynshav,
6440 Augustenborg

Areal

501-5.500 m²

I den bæredygtige superliga

Faciliteterne kan bruges med god samvittighed, for Diamanten har et af verdens mest moderne systemer til at nedbringe energiforbruget. Jan Nielsen, der er centerleder, viser teknikrummet frem og fortæller, at vandet lige nu er 82 grader varmt udelukkende ved brug af de ressourcer, som jorden og solen kan give:

- Det er simpelt hen det sidste nye i energioptimering, og beregninger viser, at vi kan spare 40-60 % på elregningen, siger han.

Der er også etableret et helt nyt ventilationssystem med varmegenvinding.

- Hvis 40 mand er aktive i 1½ time inde i hallen, så skulle der være til 5 min. gratis bad, fortæller Jan

“Det er simpelt hen det sidste nye i energioptimering.”

Jan Nielsen, centerleder

Lad der blive lys

De forskellige energitiltag er ikke bare teknisk innovative, de har også fået et arkitektonisk udtryk, som gør bygningen meget karakteristisk.

Lyset til den store hal

strømmer f.eks. ind igennem seks store tragte på taget. De ser ikke bare flotte ud, de er også formet præcist sådan, at der kommer masser af dagslys ind i hallen, uden at solstrålerne falder direkte ind og generer. Indenfor i hallen er loftet skabt af udspændt sejldug, der har runde partier af råglas under tagtene, så lyset bliver diffust og godt fordelt, og det er meget sjældent, at man behøver at tænde for det kunstige lys.

Det er ikke kun borgerne, der er inviteret indenfor, men også dagslyset og luftens, solens og jordens varme. En diamant med mange facetter.

Efter: Efter reoveringen er den gamle hal badet i dagslys fra nye vinduer og lystragte på taget, og anlægget er blevet udvidet med en ny badmintonhal og en lethal med blødt gulv, hvor man kan lege eller spille bordtennis.

Før: Før renoveringen var Diamanten en anonym bygning uden ret meget liv og med en hal uden vinduer.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

Diamanten var før renoveringen i 2010 en arkitektonisk usexet, ældre, nedslidt sportshal, hvis eksistens var truet på grund af en faldende interesse for hallens sociale og sportslige aktiviteter. Sådan er det ikke mere.

Når man ankommer til Diamanten i 2014, møder man som det første en lav, gul muret skole, der hvad angår arkitektur ikke har meget at byde på. Det førstehåndsindtryk skal man ikke lade sig narre af. Går man videre, møder man nemlig en gammel ombygget sportshal, der med seks megastore ventilations- og lysskakte på taget giver løfter om et enestående renoveringsprojekt. At der er tale om noget særligt, er tydeligt med det samme, man træder indenfor. Det, der skulle have været en mindre genopfriskning, blev en dybtgående renovering med fokus på et stærkt foreningsliv, moderne faciliteter, en markant minimering af energiforbruget og en oplevelsesrig arkitektur til glæde for brugerne og omgivelserne.

At brugerne har været involveret, og at samarbejdet mellem bygherre og rådgivere har været fint, ses tydeligt. Lokalerne er med deres lyse og venlige materialeholdning inviterende, og sammenhængen mellem hallens funktioner og samspillet mellem ude og inde er overbevisende.

Det er blevet muligt fra hallens cafeteria at følge med, når der spilles håndbold i hallen, løftes jern i fitnesscentret og leges i det fine opholdsareal i første parket til den kommende fodboldbane.

Belysningen har været et tema, som har haft høj prioritet. Dagslys bruges i døgnet lys timer som den væsentligste lyskilde i hallen, cafeteriet og opholdsarealet. I hallen blødgøres lyset fra de store skakte og de traditionelle ovenlys på taget af et smukt svævende, stramt udspændt nedhængt loft. I cafeteriet og det langstrakte opholdsareal filtreres ovenlyset af oplevelsesrige skulpturelt formede trage af en hvid plastfiber dug.

Interessen for bæredygtige, energieffektive løsninger understreges ved placeringen af teknikrummene, som er let tilgængelige med deres centrale placering og afskærmning med vægge af glas for at åbne for indkig.

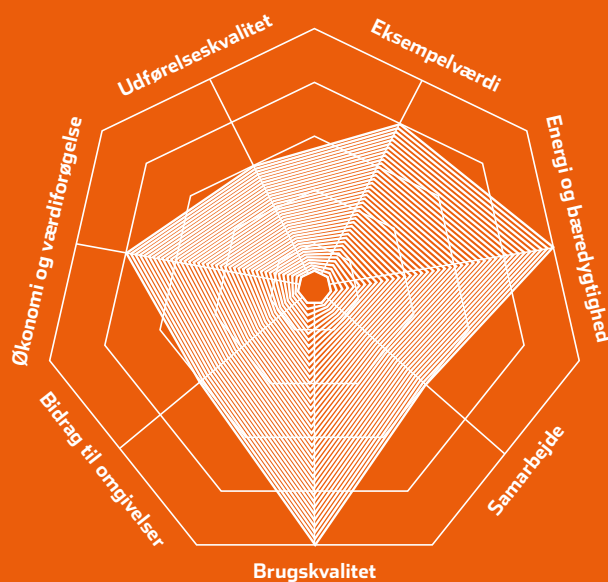
Installationerne er med synlige rørføringer under lofterne og på væggene integreret i arkitekturen. Alle gældende krav er mødt med åben pande. Taget, gulvene og væggene er efterisolerede. 70 m² solvarmesystem giver varmt brugsvand og varme til hallens rum, mens 90 m² solceller anvendes til produktion af el. Men

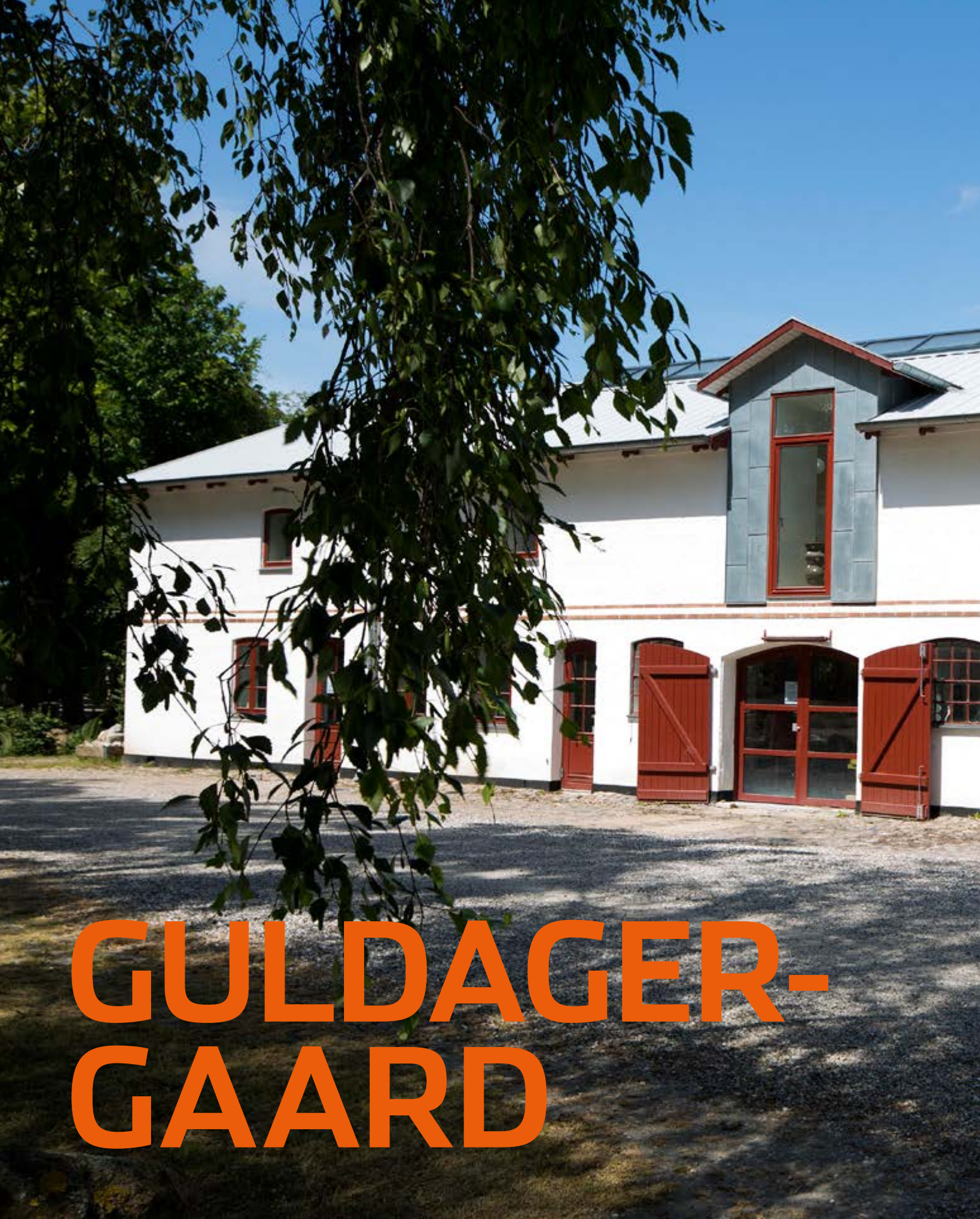
ikke nok med det. LED belysning, naturlig ventilation med varmegenvinding og bæredygtig køling er gennemført som det første eksempel i verden.

Med en ligefrem arkitektur fyldt af viril skaberglæde er Diamanten et overbevisende bud på, hvordan en gammel sportshal kan bearbejdes, så værdifuld identitet opstår. Det underbygges af skolebørnenes navn - Diamanten - til hallen, at der i samspillet mellem arkitektur og bæredygtighed er skabt et indbydende samlingspunkt for lokalbefolkningen. Det kommer på en fornem måde til

udtryk ved en markant stigende interesse for håndbold og en øget tilslutning til fester og forsamlinger.

Samlet vurderet er renoveringen af Diamanten med de innovative, bæredygtige løsninger, det genopstandne foreningsliv og den overbevisende transformation fra usexet tristesse til oplevelsesrig arkitektur med noget på hjerte eksemplarisk. Ikke mindst set i lyset af at der i Danmark er 1.500 stedmoderligt behandlede, nedslidte sportshaller, som trænger til en dybtgående renovering.

GULDAGER- GAARD

FRA KREATURER TIL KERAMIK – EN STALDBYGNING SADLER OM

Anvendelse
Kulturbyggeri

Der er ikke længere hø på loftet eller dyr i stalden på Guldagergaard, men til gengæld kunstnere fra hele verden. Den tidligere frugtplantage er i dag rammen om et keramisk center, hvor ovnene ikke blot producerer kunstværker, men også bidrager til opvarmning.

Bygherre
Guldagergaard

Den gamle landejendom i udkanten af Skælskør er bevaringsværdig, og Slagelse Kommune har været involveret i dens forvandling lige fra begyndelsen. Det var et ønske fra alle parter, at der skulle bygges om med respekt for den gamle bygning, så man kunne bevare historiens vingesus og samtidig forbedre det eksisterende keramiske værksted i stueetagen og inddrage det gamle høløft på 1. sal til nye funktioner.

Arkitekt
HCM Arkitekter
og Arkitektfirmaet John Veje A/S

Entreprenør
Georg Berg A/S

Realiseret
2012

Beliggenhed
Heilmannsvej 31A,
4230 Skælskør

Areal
1-500 m²

Nutidens markører

Set udefra ligner det nye værksted stadigvæk en landbrugsbygning med de massive, murede vægge og forholdsvis få og små vinduer – en facade uden særlig pynt, hvor rødmalet træværk som porte, døre og en meget enkel gesims udgør udsmykningen sammen med de bevarede, profilerede spærender. Bygningen har den samme højde og de samme proportioner som før, men etageadskillelsen er løftet, så høløftet er blevet lidt lavere og stalden lidt højere, og tagkonstruktionen er ny. Udefra markerer nutiden sig på en diskret måde med en ny kvist, hvor der før var en luge ind til høløftet, og med et rytterlys, der bader den nye 1. sal i dagslys.

I stueetagen er de gamle, små staldvinduer af jern bevaret, og de er af energihensyn blevet forsynet med moderne forsatsruder. Det er blevet til to helt forskellige etager, den rustikke i stuen til det grove arbejde og den nye 1. sal uden skidt og støv, hvor man kan sidde med sin computer. Her er yder-væggene blevet efterisoleret indvendigt bag forsatsvægge, der også skjuler de tekniske installationer og skaber plads til indbyggede skabe.

- Det har været vigtigt i den arkitektoniske tilgang at differentiere mellem det forfinede og det lidt mere rå. Der er f.eks. et spil mellem de glatte og præcise skabe og de mere rå loftsplader og de to trappekerner beklædt med mørke mursten, som er brændt her på stedet, fortæller Holger Christian Møller, der har været arkitekt på renoveringen.

Hjemmebrænderi og varmegenvinding

Murstenene var lyse, da de blev leveret fra teglværket, og de er viderebrændt på Guldagergaard for at opnå den mørke farve, som man gerne ville have som kontrast til den lyse indretning – og som bygnernes eget bidrag til byggeriet.

- Vi ville brænde stenene ved brændefyring, som stedet er kendt for, og det smukkeste resultat opstod ved brænding i olietønder. Der var 6.000 sten, der

“Det har været vigtigt at differentiere mellem det forfinede og det lidt mere rå.”

Holger Christian Møller, arkitekt

kan være 30 ad gangen, så det tog tre måneder, fortæller Mette Marcher, der er leder af Guldagergaard.

Normalt bruger keramikerne de ovne, der står i værkstedet. Og jo mere, der bliver brændt, jo mere varme kan der genbruges. Der er etableret et varmegenvindingsanlæg, så man kan bruge overskudsvarmen fra brændingerne på en bæredygtig måde.

Høet er spist, dyrene er væk, og der bliver ikke produceret flere æbler. Men den gamle frugtplantage lever videre og fortsætter sin fabrikation, nu med lidt mere kunstnerisk tilsnit.

Efter: I stueetagen i den gamle stald er der indrettet værksteder til det grove arbejde. På det gamle høløft på 1. sal er der skabt nye, lyse rum, der får dagslys fra rytterlys i det nye tag.

Før: Guldagergaard før renoveringen, hvor 1. sal var høløft med adgang udefra via en luge i en gammel kvist, der i dag er erstattet af en ny og moderne kvist.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

Guldagergaard var før renoveringen i 2012 en frugtplantage. Den tidligere landejendom var nedslidt og utidssvarende og havde mistet sin oprindelige funktion. Den situation er der lavet godt og grundigt om på.

Når man ankommer til Guldagergaard er det første indtryk af det smukke bygningsanlæg pastoral fred og idyl. En fin ramme for de værksteds- og forskningsfaciliteter, der skal til for at indfri ambitionen om at være et internationalt center for keramisk kunst med høje kvalitetskrav. Den fornemst renoverede landbrugslænge fremstår umiddelbart som en passende ramme, der inviterer til et dybere bekendtskab.

I værkstedet, som hører til blandt de bedste i verden, er det tydeligt, at brugerne har været en væsentlig del af renoveringsprogram og konkrete udførelse. Den funktionstunge, tæt pakkede underetage med drejebænke, arbejdsborde, store vaske, reoler til keramiske prøver og ovne til brænding af leret spejler vaner og gennemprøvede arbejdsmønstre. I overetagen, som bæres af et nyt hævet dæk, er brugernes deltagelse også tydelig. Den opleves i den let forståelige, funktionelle

disponering og gavlvæggene, hvor Guldagergaards keramikere med en specialbrænding i olietønder har givet de mørke mursten en stoflighed, som sitrer af pirrende liv i lyset fra overetagens elegante rytterlys. Langs de efterisolerede ydervægge er der etableret en skabsvæg, som brydes af vinduerne således, at de brede vindueskarme kommer til at fungere som podier for kursisternes værker.

Den gamle landbrugsejendom er efterisoleret, og ældre døre og vinduer er erstattet af nye. Førstesalen er noget særligt. Her er vægge og tag isoleret, så de indfrier dagens krav. Men her stopper det ikke. Et automatiseret ventilationsanlæg genanvender den varme luft, der udledes ved brændingen af keramik. Det nye ventilationssystem sørger endvidere for den helt rigtige temperatur til opbevaringen og tørringen af det ubrændte ler.

Renoveringen af Guldagergaard bidrager med det sikre arkitektoniske greb og det smukke samspil med områdets øvrige bygninger visuelt til lokalområdets identitet. Udstillingen af keramik af høj international kvalitet i Æblehuset tiltrækker kunstinteresserede

turister og lokale, og centret har skabt international bevågenhed. Det er for en kommune som Slagelse, hvor Udkantsdanmarks udfordringer er velkendte, af stor værdi at have et overbevisende eksempel på, hvordan udfordringen i form af manglende vækst og funktionstømte bygninger kan tackles.

Samlet vurderet er renoveringen af Guldagergaard et fint eksempel på et vellykket samar-

bejde mellem en kommune, en fond og en selvejende institution. Renoveringen er overbevisende gennemført med et sikkert arkitektonisk greb. Velgørende er også den fine forståelse af virkemidlerne, der kan tages i brug for at realisere en økonomisk bæredygtig transformation fra funktionstømt landejendom til en ny fremadrettet anvendelse som keramik center med et internationalt ry.

MIRROR HOUSE

LILLE SPEJL PÅ VÆGGEN DER, HVAD ER DET SMUKKESTE HUS I PARKEN HER

<p>Anvendelse Øvrige</p>	<p>Et gammelt og udslidt hus i Fælledparken har fået nye klæder. Spejlende stålplader på gavle og døre binder bygning og omgivelser sammen i en dialog mellem hus og have, bygning og besøgende.</p>	
<p>Bygherre Københavns Kommune, Teknik- og Miljøforvaltningen</p>	<p>Mirror House ligger i et hjørne af parken i tæt sammenhæng med en legeplads.</p>	<p>havde der ikke været økonomi til at få den perle, vi har i dag. Det gamle hus er blevet efterisoleret udvendigt på mure og tag med 25 cm isolering og kan nu bruges året rundt. Vi satte en stejlere taghældning på, for så fik vi plads til teknikken mellem det gamle og det nye hus, forklarer Mads Lund.</p>
<p>Arkitekt MLRP</p>	<p>- Det har været et fantastisk samarbejde med kommunen. De viser stor tillid til deres rådgiver, så man får frihed til at lege, fortæller Mads Lund, arkitekt i MLRP, der har skabt huset for Københavns Kommune.</p>	<p>Robert Paulsen peger på tagkanten og fortæller, at der er åbent mellem det nye og det gamle hus, og at de gamle tagrender stadigvæk er der under nogle lemme, der kan klappes op, så renderne kan renses.</p>
<p>Ingeniør Grontmij</p>	<p>Op det er ikke kun arkitekterne, der leger – publikum gør også.</p>	<p>Både standard og unika Huset er beklædt med den samme type brædder på mur og tag. De er i tre forskellige bredder, der giver en varieret overflade.</p>
<p>Landskabsarkitekt GHB Landskab</p>	<p>Tre ønsker er gået i opfyldelse Med inspiration i den interaktive legeplads spurgte arkitekterne sig selv, hvordan de kunne få et barn til at være interaktivt med et hus.</p>	<p>- De har standardbredder, så man ikke skal bruge penge på at få dem skåret op. Spejlene er lavet af tynde plader af rustfrit stål, faktisk den samme type, som findes på offentlige toiletter, og de kan pudses op igen, hvis der bliver behov for det – det</p>
<p>Entreprenør A.F. Hansen</p>	<p>- Vi satte os for at løse tre ting: Vi ville lave noget, der også er sjovt om 50 år, som ikke går i stykker, og som kunne realiseres inden for budgettet. Sådan fandt vi på spejlene, der ikke kun har en underholdende værdi, men også en arkitektonisk. Der opstår en særlig effekt mellem bygning og landskab, hvor det egentlig kommer til at handle mere om omgivelserne end om huset, fortæller Robert Paulsen, der også er arkitekt i MLRP.</p>	<p>har der ikke været endnu, selv om huset er tre år gammelt, fortæller Robert Paulsen.</p>
<p>Anlægsgartner Malmos A/S</p>	<p>En eventyrlig forvandling Det er ikke et nyt hus, der står i parken og ser så nyt ud, men et eksisterende hus, der har undergået noget af en forvandling. Det er genopstået i en helt ny indpakning, bogstaveligt talt, for det gamle hus med døre og vinduer står inde bagved med et nyt træhus udenom.</p>	<p>I offentlige bygninger stilles der krav til robusthed. Hvis noget bliver ødelagt, skal man let og billigt kunne købe nogle tilsvarende materialer.</p>
<p>Realiseret 2011</p>	<p>- Det gamle hus var sundt nok, bare lidt slidt, så vi overvejede ikke at rive det ned. Havde vi gjort det,</p>	<p>- Det har været centralt for os, at det skulle være superlet at vedligeholde. Engang imellem skal man bare skrue ned for blusset i stedet for op. Man kan få rigtig meget ud af det, hvis man bare har nogle skæge idéer, siger Mads Lund.</p>
<p>Beliggenhed Fælledparken, København</p>	<p>“Der opstår en særlig effekt mellem bygning og landskab, hvor det kommer til at handle mere om omgivelserne end om huset.” Robert Paulsen, arkitekt</p>	<p>Historien om et gammelt, slidt hus har fået en lykkelig slutning.</p>
<p>Areal 1-500 m²</p>		

Efter: Med renoveringen er huset blevet pakket ind i sort træ og blanke spejle, der indgår i dialog med omgivelserne. Huset er lukket helt til om natten og åbner døre og skodder om dagen.

Før: Mirror House fremstod før renoveringen som et gammelt, slidt hus fyldt med graffiti.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

Mirror House i Fælledparken i København var før renoveringen i 2011 et gammelt nedslidt muret længehus, der fungerede som fælleshus. Det renoverede længehus, Mirror House, indgår som en del af tårnlegepladsen, som blev anlagt i forbindelse med en ambitiøs renovering af Fælledparken. Mirror House er bemandet om sommeren og kan om vinteren bookes af børnehaver og skoler. Den renoverede bygning rummer plads til personale, depot, et fællesrum med udsigt til legepladsen og toiletfaciliteter.

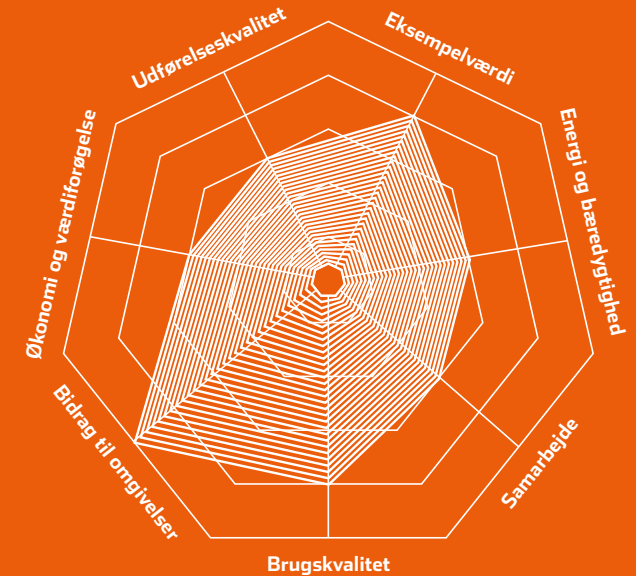
Når man ankommer til Mirror House bliver man, selv på en gråvejrsdag med tunge skyer i juni 2014, glad og let om hjertet. Her er et skingert potent lydniveau, legende børn og et fornemt samspil mellem legepladsens karakterfulde tårne, gamle fritstående træer og Mirror Houses sorte, træbeklædte bygningskrop med de pirrende spejlende gavle.

Det er tydeligt, at samarbejdet mellem projektets arkitekt, fondene og Københavns Kommune har fungeret godt. Inden for en beskedne økonomisk ramme er det på beundringsværdig måde lykkedes at forvandle en nedslidt længe til et arkitektonisk hot spot

og samlingssted med noget på hjerte. Her giver one-lineren "fra skrot til slot" mening.

Den gamle længe er på facadernes langsider og taget beklædt med sortmalet, varme-modificeret træbeklædning, mens bygningens karakterfulde gavle er beklædt med spejlende, højglanspolerede stålplader. Resultatet af den arkitektoniske minimalisme er effektiv. Når Mirror House er lukket, står bygningen ligefrem og let forståelig med en effektiv kontrast mellem de sorte og de spejlende flader. Når Mirror House er åbent, giver buede spejle på dørenes og vinduernes bagsider smukke reflekser og åbner sammen med gavlene op for oplevelsesrig interaktion mellem bygningen og legepladsens børn.

Bevaringen af den gamle længe var et valg, som mindsker CO₂ udledningen. Men ikke nok med det. Efterisoleringen af facader og tag, nye termoruder, et nyt ventilationssystem, installation af en varmepumpe til opvarmning og nyt toilet og køkkeninstallationer trækker, set ud fra ønsket om at minimere forbruget af energi, i den rigtige retning. Målt med bygningsreglementets nye krav, som

træder i kraft i 2015, er Mirror House ikke helt på niveau.

Renoveringen af Mirror House bidrager med sit sikre, originale arkitektoniske greb i samspillet med en minimering af forbruget af energi på overbevisende måde til omgivelserne med noget så sjældent som liv og sjæl. Det er så fornemt, at Mirror House har vundet den tyske Red Dot Award og endvidere er blevet et yndet udflygtsmål for pårørende til

Rigshospitalets patienter samt danske og udenlandske studiegrupper.

Samlet vurderet er Mirror House et eksempel på, hvordan det med en beskedne økonomisk ramme og et godt samarbejde mellem bygherre og rådgiver er muligt at kombinere bæredygtighed og arkitektur til et resultat, livgivende hævet over dansk byggeris mainstream.

SVERIGES- GADE 4

KONTOR MED EGEN KORNSUGER – NY STEMNING I DET GAMLE PAKHUS

<p>Anvendelse Erhverv</p> <p>Bygherre Byggeselskab Olav de Linde</p> <p>Arkitekt Archidea Arkitekter</p> <p>Tømrer Tømrerfirma Madsen</p> <p>Smed Ellinge Smedje</p> <p>Realiseret 2013</p> <p>Beliggenhed Sverigesgade 4, 5000 Odense</p> <p>Areal 501-5.000 m²</p>	<p>På havnen i Odense er der kommet nyt liv, i hvert fald i dagtimerne, hvor medarbejderne hos Odense Maritime Technology har indtaget et pakhus og nu deler kontor med den gamle kornsuger. Gammelt og nyt mødes i Sverigesgade 4.</p> <p>På det gamle klinkegulv i den nye kantine står kornsugeren, der engang var en naturlig del af den gamle bygning. I dag er den store maskine en skulptur i rummet og fortæller en historie om pakhusets oprindelige funktion som kornlager.</p> <p>- Lejerne ville egentlig helst ikke have kornsugeren, fordi den bare fyldte op og optog noget areal. Men i dag er de glade for den, fortæller Peter Michael Larsen.</p> <p>Han er udviklingschef hos bygherren, Olav de Linde, der gerne vil bevare de gamle elementer, fordi de giver en særlig stemning til stedet – også selv om de ikke kan bruges til noget.</p> <p>Mødested for det gamle og det nye Den originale tømmerkonstruktion er også bevaret, og der er blot foretaget reparationer de steder, hvor tømmeret har været i for dårlig stand. For at skabe mere areal er der etableret et indskudt dæk, der bliver båret af en ny stålkonstruktion. Den ligger helt tæt på de gamle bjælker og skråbånd, så moderne stål møder historisk tømmer med tydelig forskel på det gamle og det nye, både i materialer og formsprog. Det er gjort helt bevidst, fordi det skaber en dialog mellem to tider.</p> <p>Omkring vinduerne er der på samme måde gjort en dyd ud af at markere overgangen mellem de oprindelige gule teglstensmure og en ny, hvidmalet forsatsvæg, der skjuler den indvendige isolering.</p> <p>Facadesten på badeværelset Facadernes gule murværk er blevet afrenset og fuget om, og med den indvendige isolering har</p>	<p>det været muligt at bevare den blanke mur. Men facadens komposition er ændret; tidligere porte er muret til, nogle vinduesåbninger i stueetagen er lavet større, og på 1. sal er de helt nye. De mursten, der er blevet til overs, er genbrugt indenfor til skillevægge på badeværelserne.</p> <p>Lysstofrør i lange baner Med de nye vinduer er der kommet mere dagslys, men der er også behov for kunstig belysning. Mellem loftsplader af træbeton er der monteret lysstofrør, men ikke som man normalt ser dem.</p> <p>- Det er kun selve røret, vi har brugt, ikke armaturkassen. Det gør det mere enkelt, fortæller Niels Erboe Andersen, der er driftschef hos bygherren.</p> <p>På den måde bliver de ofte uglesete lysstofrør nærmest helt elegante, samtidig med at den rå stemning er bevaret – et udtryk, der er gennemgående i hele huset.</p> <p>Kontor på kajen Forlader man kontoret, er man midt i et industrielt havnemiljø med jernbanespor på kajen og robust brolægning. Som flere af de andre pakhuse i området er det gamle kornlager bevaringsværdigt, så kommunen har været involveret i processen.</p> <p>- Vi har haft et godt samarbejde, pointerer Niels Erboe Andersen, og der er blevet åbnet op for ændringer, så huset kan fungere.</p> <p>De solide konstruktioner og mure fra det gamle pakhus danner fortsat ramme om en funktion, men kornet er afløst af kontorer.</p>
---	--	---

“Lejerne ville helst ikke have kornsugeren, fordi den bare optog noget areal. Men i dag er de glade for den.”

Peter Michael Larsen, udviklingschef

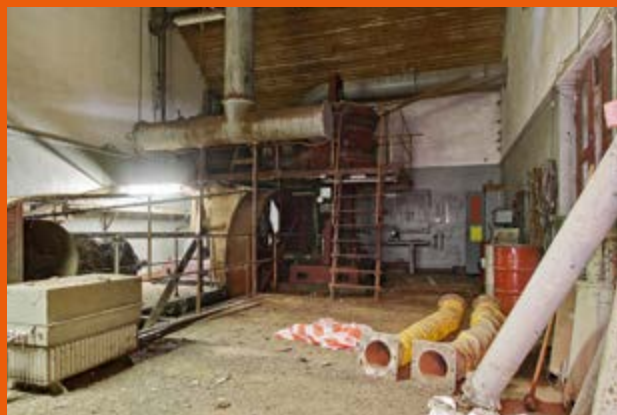

Efter: I renoveringen er der lagt vægt på at gøre mødet mellem det nye og det gamle synligt. Her mødes det gamle tømmer med nye stålkonstruktioner, og de gamle ydervægges mursten mødes med de nye forsatsvægges glatte overflader.

Før: Sverigesgade 4 som den så ud før renoveringen med graffiti på den tillukkede facade og kornsugerer, som nu er en del af kantinen.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

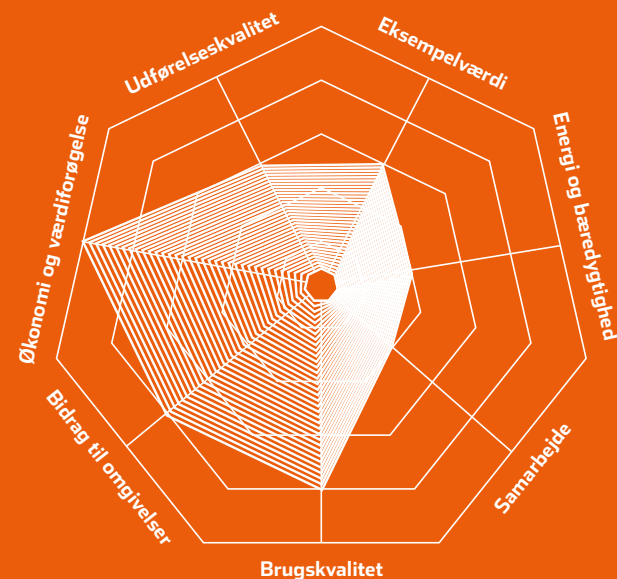
Sverigesgade 4 var før renoveringen i 2013 en del af Østre Havnekajs djærve pakhuse til korn og foderstoffer. Mange af havnens oprindelige bygninger gik tabt ved en stor brand i 1925. Sverigesgade 4's pakhuis, der er fra den korte genopbygningsperiode, havde mistet sin funktion som kornlager og stod med sin karakterfulde tunge bygningskrop tomt og forladt.

Når man kommer til Sverigesgade 4 en solrig juni eftermiddag i 2014, er der mellem kajens tungt satte bygningsvolumener umiddelbart en stemning af Palle alene i verden. Den forsvinder, når man står i rummet mellem Odense Ny Silopakhus' og Sverigesgade 4's gennemrenoverede bygninger. Her er det tydeligt, at moderne virksomheder er rykket ind. Det er let at forstå, fordi den dybtgående transformation fra pakhuis til moderne domicil for Odense Maritime Technology er gennemført med hensyntagen til virksomhedens ønsker og respekt for stedets historie.

Samarbejdet mellem Olav de Linde og Odense Maritime Technology har, omend tidskrævende, været godt.

Det robuste, djærve pakhuis har lyse indbydende lokaler indrettet til kontorer. Historiske spor i form af den gamle spær- og bjælkekonstruktion er bevaret og fremstår sammen med et potent gammelt kornslug synligt. En ny overetage, som bæres af en stringent stålkonstruktion, er etableret for at skaffe plads til virksomhedens medarbejdere. Kig til havnens reflekterende vandflade samt indtag af dagslys er opnået ved at etablere nye vindueshuller og kviste på taget. Nye trapper af stål og mødelokaler omkranset af glas a la franske orangerier er placeret i en langsgående midterzone. Det giver transparens og sikrer, at det oprindelige rum stadig fornemmes.

De tunge massive, arrede ydermure er sammen med gulve og tag efterisoleret. Ydermurene er, for at bevare det gamle facadeudtryk, efterisoleret indvendigt, mens efterisoleringen af taget er udført som en udvendig isolering. Mursten fra etableringen af de nye, større vindueshuller er genanvendt sammen med tagsten og elegante, lette glaspartier fra Thomas B. Thrighes fabrikker. Opvarmningen af Sverigesgade 4 sker med konventionel varmforsyning.

Med en omhyggelig detaljering og et stærkt ønske om at kombinere nyt og gammelt på en stemningsfuld måde er der givet et fint arkitektonisk bud på en renovering, som respekterer det oprindelige pakhuis' karakter, omend de nye store vindueshuller i facaden svækker Sverigesgade 4's oprindelige urfjeldstunge karakter. Den nye brug som domicil for en moderne maritim virksomhed bidrager positivt til omgivelserne

og giver det gamle havneområde nyt liv.

Samlet vurderet er renoveringen af det gamle pakhuis på Sverigesgade 4 et sympatisk bud på en privat investors indlevende forståelse for markedet og en stemningsfuld renovering, der på en oplevelsesrig måde kombinerer nyt og gammelt.

DEN ØKOLOGISKE RENOVERING

GAMLE DYDER OG MODERNE METODER - EN VILLA, DER PRODUCERER ENERGI

Anvendelse Bolig
På en villavej i Roskilde ligger et almindeligt hus. Men det er ren facade, for helt almindeligt er det ikke. En privat bygherre har renoveret en villa fra 1930'erne, så den lever op til bygningsreglementets fremtidige energikrav for 2020.

Bygherre
Ole Winther & Kirsten Hvidtfeldt

Arkitekt
HOUSE Arkitekter

Entreprenør
Egen Vinding & Datter

Realiseret
2013

Beliggenhed
Bøgevej 9,
4000 Roskilde

Areal
1-500 m²

Huset havde set bedre dage, da Ole Winther og hans kone, Kirsten Hvidtfeldt, købte det.

- Men de bærende konstruktioner var i orden, og materialer og håndværk er af god kvalitet – typisk for den tids byggeri. Vi har gjort så lidt som muligt indvendigt, siger Ole Winther.

Den oprindelige terrazzotrappe og de gamle døre, paneler og trægulve er bevaret. Selv de runde, sorte lyskontakter sidder der endnu.

Moderne energioptimering med traditionelle materialer

I stueetagen bor Ole Winther og Kirsten Hvidtfeldt, mens deres datter, svigersøn og barnebarn bor ovenpå. Et solcelleanlæg på taget producerer dobbelt så meget el, som de mange beboere bruger. Huset er også så godt isoleret, at nogle få radiatore er nok. Taget har fået

50 cm isolering uden på den gamle konstruktion, og ydervæggene er efterisoleret udvendigt med 21 cm papiruld og 40 mm træfiberplade, hvor fibrene ikke bindes sammen af lim, men af harpiks. Udenpå er der pudset med kalkmørtel, som er diffusionsåben

og så fleksibel, at den kan tåle lidt bevægelse uden at revne.

- Vi har valgt at løse isoleringen på en måde, hvor al den fugt, der vil ud, også kan komme ud. Og vi har kun den ventilation, man kan få ved at åbne vinduerne – andet er ikke nødvendigt, fortæller entreprenør Lars Jørgensen.

Langtidsholdbare løsninger

De gamle tagsten er blevet afrenset og genbrugt, og nye materialer er bæredygtige og kan holde længe. I stedet for silikonefuger er der f.eks. brugt mørtel og fæhår.

- Vi gik alle materialer igennem for at finde ud af, hvad vi kunne genbruge, og hvad der skulle udskiftes i forhold til bæredygtighed og levetider. Det er umuligt at få livscyklus-beregninger i Danmark, så vi gjorde det ud fra vores egen erfaring, fortæller Lars Jørgensen.

Nye vinduer efter gammel opskrift

Mange løsninger blev fundet undervejs, bl.a. for vinduerne. Arkitekten ville gerne både bevare de gamle udtryk i de nye vinduer og have 3-lagsglas i ruderne for at opnå så stor isoleringsevne som muligt.

- 3-lagsvinduer bliver tit klodsede, hvis de skal have den gamle opdeling, siger Lars Jørgensen og forklarer, hvordan arkitekten og snedkeren har løst problemet ved at udskifte den faste, lodrette post med en 'snydepost', der sidder fast på rammen. På den måde ligner vinduet de gamle, uden at rammer og poste kommer til at se for kraftige ud.

Ildsjæle med holdånd

Alle parter har været meget engagerede i renoveringen, og det har været vigtigt at skabe en bygning, der kan være til inspiration for andre.

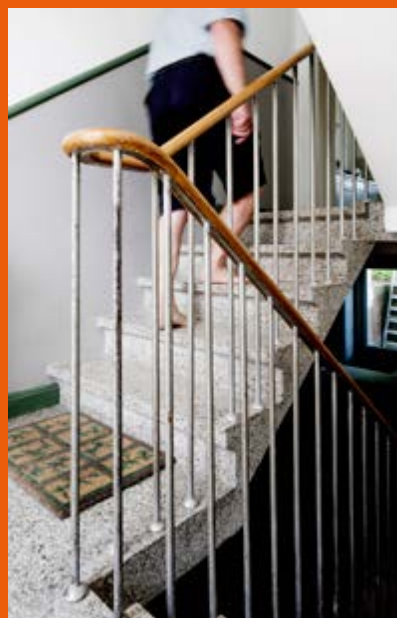
- Vi ville vise, hvordan det kan gøres, når man gør det energimæssigt rigtigt, siger Ole Winther og fortæller, at bl.a. Teknisk Skole i Roskilde har fulgt byggeriet.

Hvis Ole Winther og Kirsten Hvidtfeldt sælger deres hus i dag, vil de ikke få det igen, renoveringen har kostet. Men det får de i 2020, spår Ole Winther – hvis de da vil af med det igen.

“Vi gik alle materialer igennem for at finde ud af, hvad vi kunne genbruge, og hvad der skulle udskiftes i forhold til bæredygtighed og levetider.”

Lars Jørgensen, entreprenør

Efter: Der er efter renoveringen skabt bedre sammenhæng mellem de oprindelige rum indenfor. Vinduerne er nye med 3-lags glas, og de er opdelt med rammer og poste, så de ligner de gamle.

Før: Villaen er bygget i gule mursten og havde oprindeligt blank mur, der i dag er skjult bag udvendig isolering, der har gjort husets grundflade større og taget højere.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

Bøgevej 9 var efter en årrække som udlejningsejendom med klubværelser i en ringe stand. Huset var indvendigt medtaget af de mange beboeres ufølsomme slid, og kloakforholdene var i en så elendig tilstand, at huset i kvarteret gik under navnet Rottereden. Det var derfor en modig satsning og en udfordring af rang at købe huset, men de nye ejere rystede ikke på hånden. De kunne se det uforløste potentiale for at skabe en rummelig energi- og miljø-mæssigt optimeret bolig, der er fremtidssikret ved at leve op til BR 2020's høje krav.

Når man ankommer til Bøgevej 9, virker huset set fra vejen velholdt, men set fra en æstetisk synsvinkel er manglen på pirrende arkitektonisk sexappeal påtrængende. Det indtryk bliver der godt og grundigt vendt op og ned på, når man kommer ind i haven. Her formidler en ny altan og en stor terrasse af træ på en overbevisende måde samspelet mellem havens frugtbare højbeder og husets opholdsrum.

Husets skarptskårne kubiske krop er blevet opdelt i to moderne, vel-disponerede boliger, og det er allerede ved indgangen til trappe-

rummet tydeligt, at samarbejdet mellem husets ejere, arkitekten og håndværkerfirmaet Egen Vinding og Datter har fungeret optimalt. I stueetagen og på førstesalen er der etableret tre store huller i de gamle skillevægge. Det er et effektivt indgreb, fordi der med hullerne etableres et nyt bevægelsesmønster, spændende visuel sammenhæng mellem rummene og smukke kig til haven. Overetagen med skråvægge og synlige spær er med den valgte rumopdeling og lysindtag mere traditionel.

Set fra et økologisk bæredygtigt synspunkt er Bøgevej 9 et overbevisende eksempel. Det gamle terrazzogulv i trapperummet og parketgulvene er sammen med de gamle tagsten bevaret. Ydervæggene er udvendigt isolerede og beklædt med plader, der har fået en behandling med tyndpuds. Taget er isoleret med 50 cm papir-isolering. Etageskillelserne er forbedret lyd-mæssigt, og installationsrør og en centralstøvsuger er placeret i en skakt midt i huset. Men vi er ikke færdige endnu med listen over energirigtige tiltag. Varmeforbruget i det efterisolerede hus er lavt, og et solcelleanlæg på taget producerer mere, end

der forbruges. Det er tæt på, at en from tanke om morgenen er nok til at varme huset op resten af dagen. Fælles for de anvendte materialer er, at de er ugiftige, og behovet for vedligeholdelse er lavt.

Med en kompromisløs tackling af kravene om en effektiv udnyttelse af ressourcerne og et enkelt ligefremt arkitektonisk greb er der skabt en moderne bolig med fine rumlige kvaliteter. Bøgevej 9 er med sin lidt gumpetunge løsning af overgangen mellem facade og

tag ikke en arkitektonisk perle, men der kan ikke herske tvivl om, at det gennemrenoverede hus med den åbne inviterende have bidrager positivt til omgivelserne.

Samlet vurderet er Bøgevej 9 et fint eksempel for Danmarks mange enfamiliehuse, og på en ambitiøs ejers kompromisløse indsats for at vise, hvad der skal til for at leve op til fremtidens krav om bæredygtighed og effektiv udnyttelse af ressourcerne.

PLH STUDIO

38K

P

KRANER OG KREATIVITET – GAMMEL INDUSTRI BLIVER TIL TEGNESTUE

Anvendelse Erhverv
I det højloftede rum hænger to kraner – de står stille, men den gamle industribygning er fuld af liv. Nu inviterer industrien til innovation og kreative processer på en tegnestue på Ydre Østerbro.

Bygherre Nordea Ejendomme
Dagslyset strømmer ind gennem de gamle fabriksvinduer, og det er sjældent nødvendigt at tænde lyset.

Arkitekt PLH Arkitekter

Murer K.C. Murer & Servicefirma

Tømrer Børge Nielsen A/S

VVS Henrik Jørgensen VVS A/S

EL Frederiksberg EL-installation

Realiseret 2013

Beliggenhed Vermundsgade 38K,
2100 København Ø

Areal 501-5.000 m²

- Vi var helt forelskede i de vinduer, mens vores udlejer bare ville skifte dem ud. Vinduerne er så stor en kvalitet for huset, at vi ville bevare dem. De er jo nærmest hele sjælen i stedet her, siger Søren Mølbak, arkitekt hos PLH Arkitekter, der har været med til at give den gamle industribygning nyt liv, ikke blot som arkitekter, men også som brugere.

Korte eller lange ærmer

Arkitekterne har af energihensyn monteret forsatsrammer med termoruder foran de gamle jernvinduer. Der kommer masser af varme ind gennem ruderne, nogle gange er problemet at slippe af med den. Der er ikke installeret mekanisk ventilation – endnu; det har været vigtigt at lære huset at kende og efterhånden finde ud af, om der er noget, der skal justeres.

- Vi skal lære at bruge huset.

Nogle dage skal man have en T-shirt på, andre dage en sweater. Sådan er det, hvis vi vil være bæredygtige. Vi kan ikke have en konstant temperatur på 21 grader på kontoret, siger Paulette Simone, der også er arkitekt hos PLH.

Titte til hinanden

Det har været en lang proces for tegnestuen, fra de indledte et arbejde med en ny strategi, der har omfattet både de fysiske rammer og tegnestuens arbejdsprocesser, til de har fundet sig til rette i de nye lokaler. Det har bl.a. været et stort ønske, at de kreative processer på tegnestuen skulle være

synlige, så der er arbejdet meget med transparens og sammenhæng mellem rummene; der er ikke lukkede skillevægge, men glasvægge eller en adskillelse markeret af et metalnet, så man kan se hinanden, både som kollega og som gæst.

Det muliges kunst

PLH har sparet penge på at flytte fra en mere prominent adresse; arealet er mindre, men bedre udnyttet, og der bliver sparet på energien. En stram økonomi har haft betydning for tilgangen til renoveringen.

- Det har været vores udfordring at få indrettet et nutidigt kontorhus i en gammel bygning med få midler. Der kunne godt have været nogle flere fine detaljer, men på den anden side passer de enkle løsninger meget godt til udtrykket af industri. Vi har f.eks. brugt kranerne som værn på 1. sal. Det er helt lavpraktisk, men vi har været heldige, at det lige passer, fortæller Søren Mølbak.

“Vinduerne er så stor en kvalitet for huset, at vi ville bevare dem. De er jo nærmest hele sjælen i stedet her.”

Søren Mølbak, arkitekt

Gammel industri på nye flasker

Også de gamle kraner er bevaret. De er ikke i brug, men de fortæller en historie om husets oprindelige funktion, hvor det rå udtryk lever side om side med de nye tiltag. Bygningen er en del af et større tidligere industrianlæg, og PLH's renovering er blevet en reference for mange af de andre kreative virksomheder på stedet.

Der er opstået gode og spændende samarbejder – og altså også en interesse for at bruge det gamle på nye måder, som PLH har gjort det.

Efter: Bygningen var før renoveringen nærmest ét stort rum, og det føles stadig sådan, fordi der er arbejdet med at skabe transparens med adskillelser af glas eller trådnet.

Før: Den øverste del af vinduerne var blændet i den gamle fabrik, da PLH første gang så bygningen, men ved at fjerne blænderne blev det muligt at få dagslys til et nyt indskudt dæk til arbejdspladser i den ene side af bygningen.

NOMINERINGSUDVALGETS BEGRUNDELSE

Det stort tænkte fabrikskompleks med den kompakte hovedbygning og den lave lange længe rummede oprindeligt Lauritz Knudsens fabrikker, hvor der blev fremstillet elektriske komponenter. I nyere tid er den lave længe blevet brugt til showroom, før PLH Arkitekter flyttede ind og indrettede længen til tegnestue.

Når man en grå dag med tunge skyer i 2014 kommer til Vermundsgades kraftfulde fabrikskompleks, virker området umiddelbart slidt, men bag sliddets grå tristesse er der ud fra en funktionel og arkitektonisk synsvinkel tale om et enestående industrihistorisk monument med et spændende rumligt potentiale.

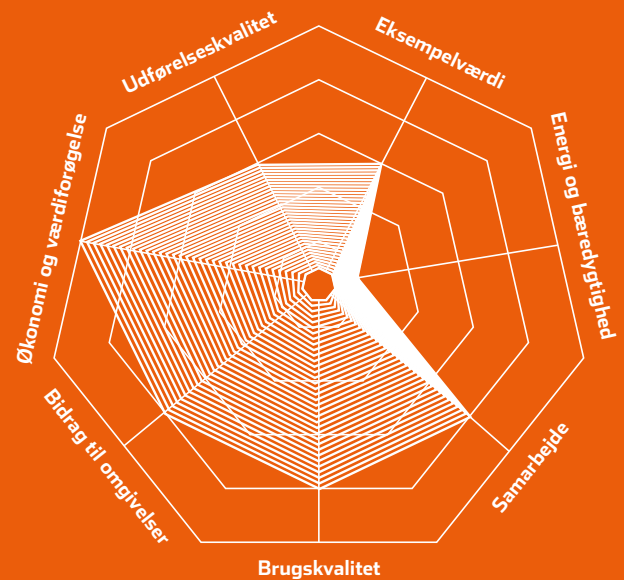
For en kreativ virksomhed ligger de rumlige muligheder lige til højrebenet, men når det drejer sig om en bæredygtig og effektiv udnyttelse af ressourcerne, er Vermundsgade en udfordring af rang. Den udfordring er med inddragelse af virksomhedens personale tacklet med konsekvens og indlevelse.

Den lange længe af jernbeton, facadens overordnede taktfaste

rytme, de store glaspartiers elegante filigran og de stort tænkte rum er en gave. Her er der højt til loftet, transparens og en rumlig fleksibilitet, som er sjælden. PLH Arkitekter har med en begavet forståelse for rummets potentiale og "hjælp" fra en beskedent økonomisk ramme udnyttet mulighederne på en overbevisende måde. Den bærende konstruktion står synlig, de gamle kraner og de langsgående profiler, der fungerer som kranspor, er bevaret. Nye elegante trapper af stål giver adgang til et nyt indskudt dæk med plads til 40 medarbejdere og en række møderum. For at skabe sammenhæng i firmaet er overgangen fra den indskudte etage til stueetagen åben.

Trappernes transparente afskærmninger med stormaskede net af stål og de nye vægges signalfarver giver et spændingsfuldt møde mellem det robuste rå og det raffinerede forfinede.

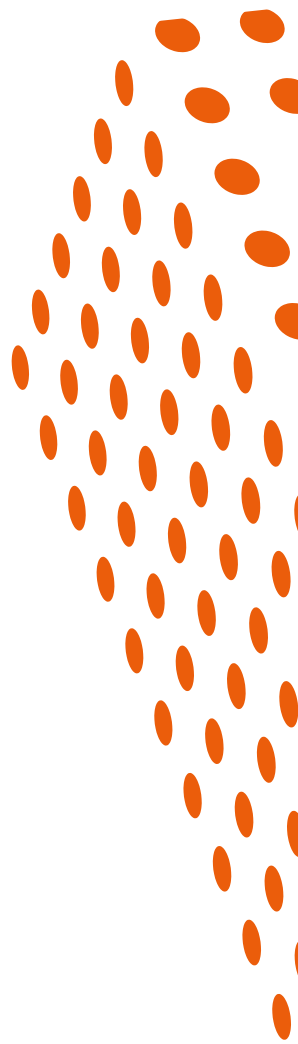
Facaderne, terrændækket og taget er efterisoleret. De smukke vinduespartier af stål er renoveret og forbedret med indvendige forsatsvinduer for at mindske varmetabet. Dagslysindfaldet er blevet

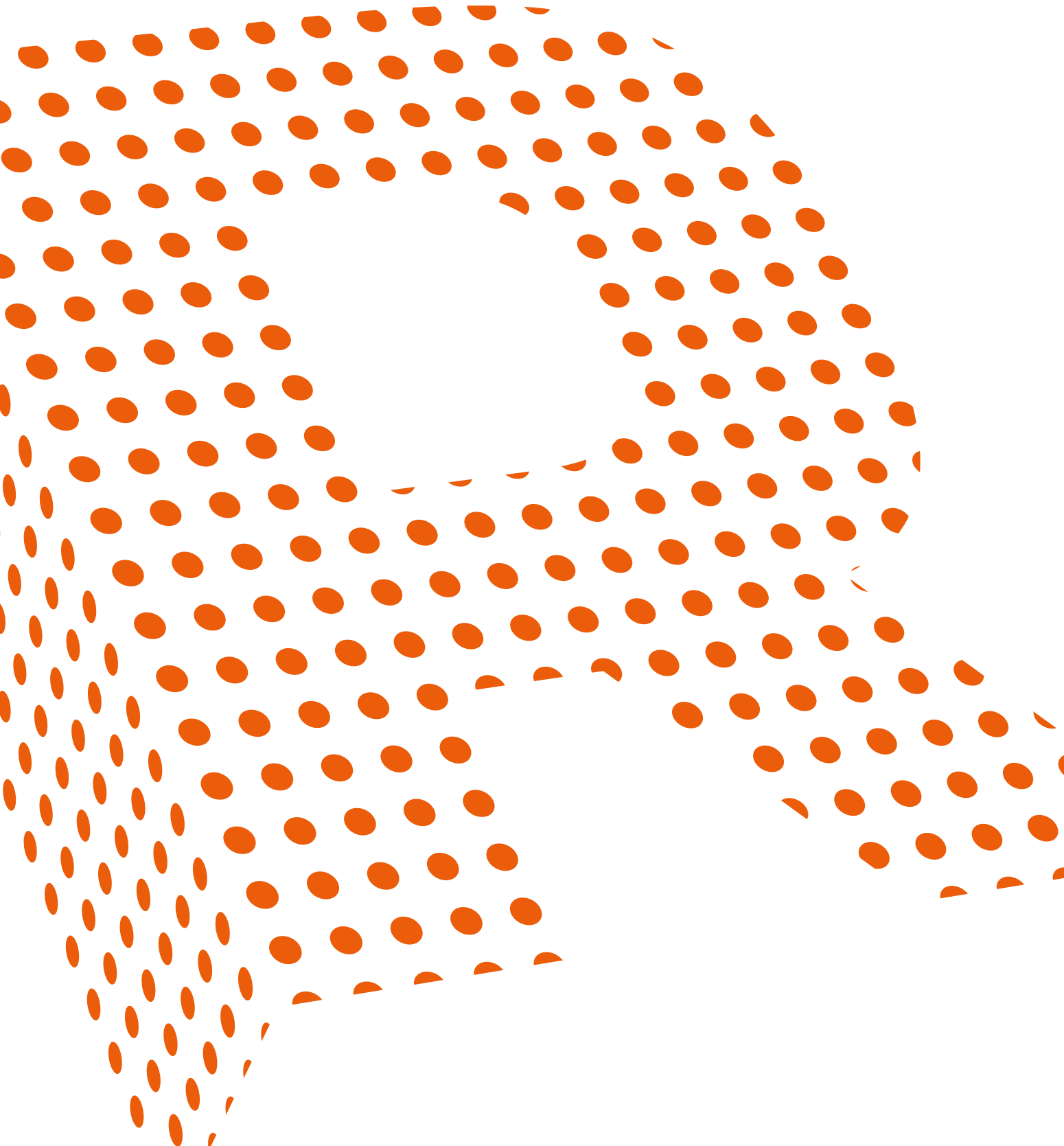

optimeret ved at fjerne de øverste fags uheldige afblændinger med så fint et resultat, at brugen af kunstlys er minimalt.

Renoveringen af den gamle fabrikslænge med respekt for det kraftfulde industrianlægs oprindelige arkitektur giver omgivelserne værdifuld identitet, og PLH Arkitekter bidrager med virksomhedens åbenhed til at skabe liv og tryghed i området.

Samlet vurderet er renoveringen af den gamle fabrikslænge et fint eksempel på at se et steds muligheder og med en beskedent økonomisk ramme at opnå et resultat, der ressourcemæssigt og arkitektonisk er et fornemt bud på en pragmatisk løsning med noget på hjertet.

RENOVERINGSFELTET ER UNDER FORANDRING

Det handler ikke længere alene om at få badeværelser passet ind i gamle lejligheder, at lave kedelige baggårde om til grønne fællesarealer eller give forsømte bykvarterer et løft. I dag er energioptimering og bæredygtighed også på tapetet, når gamle bygninger renoveres og får nyt liv og måske også nye funktioner. RENOVER prisen nomineringsudvalg har været på danmarkstur for at nominere byggerier til prisen, og undervejs blev renoveringsrådets fortid, nutid og fremtid diskuteret.

Gøsta Knudsen løfter sit kamera, knipser, kigger igen på de karakteristiske lystragte i taget og fælder et par ord ned i sin notesbog. Første stop for nomineringsudvalget er sportshallen Diamanten i Fynshav på Als. Gøsta Knudsen er formand for udvalget, der også tæller Torben Esbensen, Henrik Mielke og Karen Mosbech.

Også for arkitekter

- Der er kommet mere fokus på det arkitektoniske inden for renoveringsområdet, som man også ser i Diamanten. Der er også kommet mere fokus på energi, bl.a. på solceller, som det er en udfordring at lave bygningsintegrerede på en arkitektonisk god måde, siger Torben Esbensen og bliver suppleret af Gøsta Knudsen:

- Renoveringsområdet har været 'usexet' i arkitektbranchen, der mest dyrker nybyggeri, men renovering er i virkeligheden sværere. Renovering handler i dag også om sociale tiltag, siger Gøsta Knudsen, mens nomineringsudvalget dribler uden om legende børn og kaffedrikende forældre.

Renovering og transformation

Fem minutter før færgen sejler fra Fynshav til Bøjden, kører en lille bus med udvalget ombord på vej mod Fyn og det næste projekt i Odense. På det solbeskinnede dæk taler udvalget bl.a. om forskellen på renovering som f.eks. Diamanten og transformation, hvor der også tilføres en helt ny funktion.

Der er i dag større interesse for at genbruge gamle bygninger til noget nyt, mener Karen Moesbech:

- Det ligger i tiden, at vi gerne vil 'tilbage til rødderne' og tilføre noget nyt til det gamle. Tidligere var det især renovering af det, der var, f.eks. i byfornyelsesprojekter, hvor man slog lejligheder sammen. Men det var faktisk tit for dyrt i forhold til den kvalitet, man fik ud af det. Man skulle måske hellere have bygget noget nyt, for prisen skal stå mål med resultatet – der skal skabes ny værdi ud fra noget gammelt og nedslidt.

Gamle huse, ny identitet

Renoveringen af Sverigesgade 4 i Odense er et eksempel på transformation – og en privat investors kombination af forretning og kulturarv. "Det er et kommercielt projekt med sjæl," som Karen Moesbech formulerer det.

En renovering med udgangspunkt i bygningens særlige karakter kan give både en bygning og dem, der bruger den, ny identitet.

- Hele renoveringsfeltet har flyttet sig. Udover at handle om energi og bæredygtighed handler det også om at skabe identitet via renoveringen, siger Henrik Mielke, og Torben Esbensen fortsætter:

- Og der er kommet mere fokus på erhvervsbygninger, hvor det før primært var på boliger og det offentlige byggeri. Nogle erhvervsbyggerier bruger en renovering til at skabe et image.

“Der er kommet mere fokus på erhvervsbygninger, hvor det før primært var på boliger og det offentlige byggeri.”

Torben Esbensen, medlem af nomineringsudvalget

Bevar mig vel

Fra de rå havneområder går turen videre over Storebæltsbroen til landlig idyl på Sjælland. Første stop er Skælskør og den tidligere æbleplantage Guldagergaard.

- Bygningen har stadig sin autenticitet som landbrugsbygning, siger Karen Moesbech, der mener, at der er en særlig udfordring i forhold til bygninger i det åbne land.

- De mange tomme bygninger på landet er et problem mange steder, og nedrivninger kan være en løsning, hvis bygningerne ikke kan få nye funktioner, mener hun.

Ikke alle gamle bygninger har særlige kvaliteter, som bør bevares. Men de bevaringsværdige bygninger, som kommunerne har ansvaret for,

har forskellige bevaringskrav knyttet til sig. Det gælder både for pakhuset i Odense og for Guldagergaard. I de to projekter har samarbejdet med myndighederne været godt, men ifølge Karen Moesbech kan mange projekter blive bedre:

- Det kan fremme renoveringsarbejdet, hvis myndighederne bliver mere samarbejdsvillige i forhold til det, der skal bevares, og mindre rigide i forhold til det, der ikke skal bevares. Der mangler mange gange argumenter for, hvorfor noget er bevaringsværdigt.

Gamle dyder eller nye tider

Bussen fortsætter sin færd gennem Sjælland fra landbrugsland til bymiljø og sigter

efter Roskilde Domkirkes to spir, der kan ses fra tagetagen på den villa, der er næste stop.

“Hele renoveringsfeltet har flyttet sig. Udover at handle om energi og bæredygtighed handler det også om at skabe identitet via renoveringen.”

Henrik Mielke, medlem af nomineringsudvalget

- Her har man valgt at efterisolere udvendigt. Hvis man kan af hensyn til arkitekturen, er det den bedste løsning. Der er kommet nye isoleringsmaterialer på markedet. De er tyndere end tidligere, så man kan nu få den samme energibesparelse ved mindre isolering, og det har stor betydning for arkitekturen. Der er også kommet mere fokus på genbrugsmaterialer, f.eks. mursten der afrenses og genbruges,

fortæller Torben Esbensen, der i samklang med resten af udvalget spår større fokus på levetider og på livscyklus i byggematerialerne, herunder måderne at producere og afskaffe materialerne på.

I Roskilde er der brugt både traditionelle og

moderne materialer og teknikker. Nomineringsudvalget tror ikke, at der inden for renoveringsområdet kommer en decideret tilbagevenden til 'gamle dyder'. I stedet tror de, at fokus kommer til at være på nye materialer og på at give dem lange levetider.

- Det kan ikke undgås, at der vil være svigt i materialer og teknikker i nogle af de renoveringsprojekter, der bliver gennemført i

dag – vi er jo først lige begyndt på det og må lære af det. Det skal vi turde udvikle. Vi kan jo ikke flytte til Lejre Forsøgscenter alle sammen, griner Henrik Mielke.

- Og så er det vigtigt, at stoltheden over det gode håndværk kommer tilbage – vi skal have faglærte håndværkere, der kan deres kram. Energiområdet er meget mere komplekst i dag. Så det kan være svært for lægmænd at følge med, fortsætter Henrik Mielke, selv om det nu ikke har været tilfældet i Roskilde.

- Men ildsjæle som her kan ikke bære det alene. Der skal skabes større incitament til at energirenovere, siger han.

Send flere penge

Det bedste incitament handler om penge. Det er udvalgets medlemmer enige om. De mener også, at det skal styres politisk med særlige ordninger eller skattefordele, hvis renoveringsfeltet skal have mere opmærksomhed. Et incitament, der er til at tage at føle på, er lavere regninger til varme og el eller lavere husleje ved at flytte til andre lokaler.

“Der er kommet mere fokus på renovering med RENOVER prisen, men det skal hypes og omtales endnu mere.”

Karen Moesbech, medlem af nomineringsudvalget

Det er én af grundene til, at PLH arkitekter har flyttet domicil til ydre Østerbro, der er det næste stop på turen.

- De har få penge at gøre godt med til renoveringen, og derfor har de valgt et minimumsprojekt. Det er på mange måder en kvalitet, siger Gøsta Knudsen under rundvisningen i de lyse industrilokaler.

Stram økonomi har også været tilfældet i Mirror House, der er turens sidste stop. I begge projekter har arkitekterne set det som en spændende udfordring at renovere de gamle huse til noget bedre, både energimæssigt og arkitektonisk, med få, enkle og billige tiltag.

Fremtidens fokus

- Der er kommet mere fokus på renovering med RENOVER prisen, men det skal hypes og omtales endnu mere. Efter-

hånden kommer der flere referencer, der kan inspirere ikke kun de mere prestigefyldte transformationsprojekter, men også i det små. Og jo flere referencer, jo bedre, siger Karen Moesbech.

- Renovering er kommet mere på den politiske dagsorden, og der er et åbent vindue lige nu for bæredygtighed og for nye produkter hos designere og arkitekter, tilføjer Henrik Mielke.

Mens Torben Esbensen nævner, at der inden for det rent tekniske mangler gode løsninger til at undgå kuldebroer, hvor der ikke isoleres udvendigt, skriver Gøsta Knudsen de sidste noter ind i sin bog. Turen er slut, og undervejs er udvalget ikke blot blevet enig om at nominere de seks projekter, de har besøgt, de har også fået vendt og drejet renoveringsfeltets tilstand.

SIDSTE ÅRS VINDER: PRISEN HAR GJORT EN FORSKEL

Et år er gået siden boligejendommen Ryesgade 30 blev kåret som vinder af RENOVER prisen 2013. Prisen har sat sit præg på ejendommen og de involverede i renoveringen, mener Morten Juul Andersen fra Advokaterne Arup & Hvidt, der var projektchef og bygherrerådgiver for Drost Fonden på renoveringen af Ryesgade 30.

Hvordan har det gjort en forskel, at I vandt sidste års RENOVER pris?

Alle de involverede parter er meget stolte over at have vundet prisen, og vi bruger den aktivt i vores markedsføring. F.eks. fremgår det både af vores hjemmeside og vores autosignatur på vores mails, at vi har vundet prisen. Og så er vi rigtig glade for at have fået en kobberplakette med RENOVER prisen på ejendommen. Prisen gør f.eks. en forskel, når vi skal udleje lejligheder i ejendommen. Lejerne kan nemt finde ejendommen omtalt på internettet, og prisen er et kvalitetsstempel af ejendommen og det udførte arbejde, der viser, at den er af høj kvalitet. Det bliver tillagt en meget stor værdi hos lejerne. Derudover har der været stor opmærksomhed omkring Ryesgade 30 i kølvandet på prisen. Vi har haft rigtig mange fremvisninger – både for private og det offentlige fra såvel Danmark som udlandet, der har villet lade sig inspirere af renoveringen. Drost Fonden har også fået adskillige henvendelser fra interesserede købere til ejendommen fra både ind- og udland, men der er ingen planer om at sælge.

Har prisen givet jer blod på tanden i forhold til at gennemføre flere lignende projekter?

Ja, den har gjort det nemmere for os at opstarte nye renoverings- og tagbolig-projekter, men det har også sat barren noget højere. Både Drost Fonden og vores øvrige bygherrer forventer og prioriterer, at projektmaterialer og kvaliteten skal være på niveau med Ryesgade 30, fordi den har vundet RENOVER prisen, og derfor er et eksempel til efterfølgelse.

Til sidste års prisfest fik I nogle penge at fejre prisen for. Hvad har I brugt dem på?

Drost Fonden fordoblede det beløb, den havde fået som en del af prisen, og så holdt vi som belønning en forrygende fest for alle dem, der har ydet en indsats og været involveret i renoveringen

af Ryesgade 30. Der var repræsentanter for både beboerne, håndværkerne, arkitekterne, ingeniørerne og kommunen med til festen. Festen var blandt andet rigtig god, fordi vi gjorde den faglig. Vi havde arrangeret en række korte foredrag fra forskellige involverede parter inden middagen, så gæsterne blandt andet kunne blive klogere på Københavns Kommunes ambitioner omkring byfornyelse, hvilke ambitioner Drost Fonden ønskede at realisere med Ryesgade 30, og hvilke særlige energitekniske tiltag der var udført på ejendommen.

Hvorfor mener du, at det er vigtigt at sætte fokus på gode renoveringsprojekter, f.eks. ved at indstille til prisen?

Fordi vi i Danmark har en så stor bygningsmasse, der er opført fra 1850 og frem til 1950. Netop disse murstensbyggerier er kendetegnet ved at være opført i en kvalitet, som kun vanskeligt kan genskabes i dag, og som derfor er værd at bevare. Samtidig indeholder de utidssvarende installations- og energiløsninger. Det er derfor vigtigt at finde nye løsninger, der gør det muligt at modernisere de

“Vi har haft rigtig mange fremvisninger – både for private og det offentlige fra såvel Danmark som udlandet, der har villet lade sig inspirere af renoveringen.”

Morten Juul Andersen, projektchef og bygherrerådgiver

smukke murede bygninger fra særligt 1800-tallet, uden at det går ud over kvaliteten og sjælen i bygningerne, som jo er så unikke for den tidsperiodes byggeri. RENOVER prisen har bestemt været med til at sætte fokus på denne opgave – ikke mindst fordi en ejendom som Ryesgade 30 vandt prisen. Denne ejendom viser netop, at det er muligt at forene moderne energiløsninger og komfort med kulturhistoriske hensyn og en klassisk muret byejendom i et brokvarter.

Kolofon

Redaktionsgruppe: Bo Bjerre, GI, Lennie Clausen, Realdania,
Marie With Nedergaard, Advice A/S, Dorthe Bendtsen, skribent DJ,
arkitekt MAA

Fotograf: Carsten Ingemann

Fotos af eksisterende forhold:

S. 15: Arkitekt Chris Thurlbourne

S. 21: Slagelse Kommune

S. 27: Arkitektfirmaet MLRP

S. 33: Olav de Linde

S. 39: Ole Winther

S. 45: PLH Arkitekter

S. 53: Tre nederste billeder fra GI

Grafisk tilrettelæggelse: Martin Chang, Advice A/S

Trykkeri: GP-Tryk A/S. Oplag: 2.000

ISBN: 9788799324958

**MED RENOVER PRISEN
BELØNNER VI DANMARKS
BEDSTE RENOVERING**